

Wesselényi Miklós *Balítéletekről* című művének keletkezése

Trócsányi Zsolt *Wesselényi Miklós* című monográfiájában csak sommásan foglalja össze Wesselényi Naplójának a *Balítéletekről* keletkezésével kapcsolatos adatait, utalásait,¹ a rá vonatkozó levelezést pedig figyelmen kívül hagyja. Trócsányinak abban igaza van, hogy valóban kérdéses, mit jelent, ha a Napló „írás”-ról beszél. Az azonban, hogy többször található „irt. Döbr.-nek”, „irt. Széch.-nek” stb. bejegyzés is, azt valószínűsíti, hogy a levélírást – legalábbis részben – megkülönböztette a más jellegűektől. Az pedig, hogy 1828-tól 1831-ig több százszor szerepel az „írás” szó a Naplóban, ami sokszorosa a megelőző és a rákövetkező hasonló tartamú időszakokra esőnek, egyértelműen jelzi, hogy erre a periódusra esik a *Balítéletekről* formába öntésének túlnyomó része. Mivel Wesselényi ekkortájt aktívan tevékenykedett megyegyűléseken és az országgyűlésen is sok beszédet mondott, feltehetjük, hogy a politikailag szélcsendesebb időkben írta a *Balítéletekről*, s közvetlenül politikai fellépései előtt a beszédeket. Ezt a hipotézist támasztja alá, hogy az ezekben az években rendkívül szűkszavú Naplóban – Wesselényi az írásra, olvasásra, elutazásra, megérkezésre, vendégek jövetelére, távozására, vadászatra, vadászszákmányra és szeretőire vonatkozó feljegyzésein kívül szinte semmit sem vet papírra – az olykori „írásaimat egybe”, „írásaimat rendbe”, „írások rendbe szedése” bejegyzésekre általában egy-egy hosszabb, írással töltött periódus után, Wesselényi valamelyik megyegyűlésre menetele előtt bukkanhatunk.²

Wesselényi levelezése, pontosabban a hozzá írt levelek többet árulnak el műhelytitkaiból Naplójánál. A rendelkezésünkre álló levelek időrendjét követve első helyen két Helmeucz Mihály-levéllel³ kell foglalkoznunk.

¹ „...a lépten-nyomon feltűnő »írás«-bejegyzés levelezést vagy gazdasági vonatkozású írási teendők ellátását éppúgy jelenthette, mint a könyv fogalmazását.” TRÓCSÁNYI Zsolt, *Wesselényi Miklós* (a továbbiakban: *Wesselényi Miklós*), Bp., 1965, 122–123.

² Vö. WESSELÉNYI Miklós, *Napló*, OL 5495, például 1831. április 13., május 23. és augusztus 4.

³ Helmeucz Mihály Wesselényi Miklóshoz írott leveleit kisebb rövidítésekkel közlöm (OL 8369):

1. Pest, 1830, december fogytán

„Kisdeded, mivel Tasner Censurára készül, most már két dajka kézen serdül, az öven t. i. és valami Bertha Sándor nevű szép tulajdonú fiatal ügyvédén. Hogy nagyobb ösztönt nyujsak nekük, meg kelle igérem: hogy azon pénz, mely a munka nyomtatásából fennmaradand, sajátok lesz. Reményem Januárius fogytáig az egész kéziratot látni fogod. Pozsonyban a szűkmellűsködő Dankovszky Censorhoz közelítenünk sem volt tanácsos, oly szigorú velejű s keblű. Ha itt nem boldogulhatnánk, Gondoskodásod alá lesz kénytelen járulni.

Az 1790/1diki Irományokat s Naplót venni fogod a hónapban a kivánt Versezetet is, még is enyhül szolgálhat Cornelia lelkű Nemzödnek – Adieu – Bécsben lépéseket tettem, Kisdedednek legalább hív vázolata (Contourja) vagy embriója a francia Annualis Régistrében kijövend hív tolmácsolással, s érthetőség végett tán előismertetésül egy kis Publica-politikai ábrázolatot is iktatunk elébe országos állapotainkról. Érre Bártfayinkat kötelezém le, ki egész szívvel jelenti általam tiszteletét Zsibó urának.”

2. Pest, 1831. február 5.

„[...] ezeknél fogva nincs alapos okod vádolásunkra [ti. hogy késlekedtek; megjegyzés tőlem – D. G. Cs.]. Ezeket [ti. a kéziratra tett észrevételeket; megjegyzés tőlem – D. G. Cs.] jobbadán Bertha szerkezteté, legtöbb ideje lévén köztünk. Méltóztassál tehát ezeket mennél előbb elolvasni, észrevételeiddel s igazításaiddal kiegyengetve gazdagítani. Ez eddig mint egy 9 ívet adna nyomtatásban takarékos gazdálkodással. Ha tüstél mindenem, küldd vissza vagy pedig nyomtattasd nálatok, hol irgalmasb a könyvbírálat. A többit február végén vagy marcius derekán fogod venni [...]

[...] Széchényi igen szorgalmasan dolgozik Taglalója ellen, ki már itt van, mint hallom. Bajza most rakja le. E napokban reméljük e Munka kijövetelét.”

Az 1830 december végi levél alapján azt mondhatjuk, hogy a *Balítéletekről* első kiadási terve a szakirodalomban eddig elfogadottnál több mint egy évvel korábban, 1830 őszére esik. Ebből a levélből szerzünk először tudomást arról is, hogy ekkor felmerült a *Balítéletekről* rövidített változatának bevezetővel ellátott megjelentetése a francia nyelvű „*Annuaire Régistre*”-ben. Az 1831. február 5-i levelében Helmezy mentegetődzik késlekedésük miatt – sorából érződik, hogy ingerült hangú, sürgető levélre válaszol, s annál is inkább mentegetődni kényszerül, mert még ekkor sem küldi a teljes, átnézett kéziratot. Érdekes adalék még, hogy Széchenyi *Világjának* kiadásra történő előkészítésén – miként Helmezy és társai a *Balítéletekről* sajtó alá rendezésén – Bajza serénykedik. (Döbrentei Gábor leveleiből tudjuk, hogy a *Hitelnek* ő volt a nyelvi gondozója.)⁴

A levél alapján megállapíthatjuk, hogy már az 1830-as országgyűlés kezdetére, vagyis szeptemberre – a diéta alatt ugyanis nem lehetett ideje műve írására – a *Balítéletekről* toldalékok nélküli 326 oldalas szövegének bő kétharmada készen volt. Wesselényi a pozsonyi országgyűlésen kb. 13–15 ívet adhatott oda átnézésre Helmezynek, akit számos instrukcióval is elláthatott. Erre a szűkszavú Naplóból következtethetünk: az utolsó pozsonyi napokban, november 12-től 22-ig ötször találkozott Helmezyvel. November 14-én még azt is érdemesnek tartja feljegyezni, hogy „este sokáig nállam Helmetzi.” (Ilyen „bőbeszédűsége” ez idő tájt csak elvétve találunk példát.)

Az is azt a feltételezést támasztja alá, hogy Wesselényi 1830 őszén kész kéziratot adott át Helmezyéknek, hogy a mintegy 15 ívnyi terjedelmet lezáró *Hon elleni előítéletek* című fejezet kicsengése az egyetlen a *Balítéletekről* fejezetei közül, amelyik emelkedett, lelkesítő hangvételével egyértelműen eleget tesz azoknak a követelményeknek, amelyeket egy, az egész nemzetnek programot adó mű befejezésével kapcsolatban elvárhatunk. Wesselényi feltehetően az országgyűlésen szerzett tapasztalatai hatására döntött úgy, hogy több konkrét, aktuális politikai kérdésben is szükséges kifejtene álláspontját, s ezért hozzákezdett a terjedelmes *Hon elleni előítéletek különösen* című fejezet írásához és inkább elhalasztotta műve kiadatását.

A két levélből láthatjuk, hogy a kézirrattal csak Bertha Sándor foglalkozott érdemben, s annak alapján, hogy 9 ív átfésüléséhez bő egy hónapra volt szüksége, a megadott terminus értelmében a hátra lévő szöveget 4–6 ívnyire becsülöm. Egy Wesselényihez intézett Bártfay László-levélből, az 1831. február 27-iből, tudhatjuk meg, hogy a Helmezy–Tasner–Bertha-trió röviddel azelőtt végzett a rájuk bízott feladattal. Leveléhez Bártfay ugyanis mellékelte egy Helmezy adta „pecsételt csomót”. Helmezyék késlekedése – javítgatásaik, észrevételeik elkészítéséhez több mint három hónapra volt szükségük – is szerepet játszott abban, hogy Wesselényi még több mint egy évig nem tudta befejezni művét.

Az igazi nagy késleltető Bártfay László volt, akinek Wesselényihez intézett levelei⁵ a *Balítéletekről* keletkezéstörténetének megismerése szempontjából a Hel-

⁴ Vö. még: Gróf SZÉCHENYI István *Összes művei*, II, *Hitel*, szerk., bev. dr. ifj. IVÁNYI GRÜNWARD Béla, Bp., 1930, 209, 212.

⁵ Bártfay László Wesselényi Miklóshoz írott levelei: Pest, 1830. december 19.; Pest, 1831. február 6.; Pest, 1831. február 17.; Pest, 1831. február 27.; Pest, 1831. március 16.; Pest, 1831. április 20.; Pest, 1832. március 9.; Pest, 1832. április 4.; Pest, 1832. augusztus 10.; Pest, 1833. február 19.; Pest, 1833. május 27. (OL 8367), illetve Pest, 1831. augusztus 28. (OL 10125). (Az 1833. május 27-i levél közölve: ITK, 1906, 245.) A Wesselényi-kutatás számára Bártfay László kiadatlan levelei közül az 1830. december 19-i, 1831. február 6-i, 1832. március 9-i és április 4-i levelei tarthatnak számot érdeklődésre, ezért itt csak ezeket közlöm (OL 8369):

meczy-levelekhez fogható fontosságúak. Bártfay értékes kéziratgyűjteménye és levelezése szinte teljesen megsemmisült az 1838-as árvíz alkalmával. Ezért a Wesselényi-levelek tartalmára csak Bártfay válaszaiból következtethetünk. A Naplóból tudjuk, hogy Wesselényi Pozsonyból Zsibóba menet csak két napot (1830. november 25–26.) töltött Pesten, s hogy mindkét napon találkozott Bártfayval, aki a rábízott feladatokra – mintegy átvéve Helmecezytól a fonalat – először 1831. február 6-i levelében reflektál. (Első ismert Wesselényihez írott levele 1830. december 19-éről abból a szempontból fontos, hogy felhívja figyelmünket Wesselényi szépírói tevékenységére.) E levélből láthatjuk, hogy Wesselényi ekkor Bártfaytól bizonyos jogi kérdésekben kért felvilágosítást, nagy valószínűséggel műve hetedik fejezetének – *Hon elleni előítéletek* – utolsó két ellenvetéséhez: „hogy minálunk javítani újítani nem lehet, mert minden történendő változás az egészet forgatná fel” és „hogy polgári alkotmányunk okozza hazánkban az ipar (industria), keres-

1. Pest, 1830. december 19.

„[...] Mennyire tudom, a könyv mellé (Aurora) Bajza írt a Méltóságos Bárohoz egy pár sort, kérvén Nagyságodat, hogy az ennekutána ő általa folytatni szándéklott Aurórának jövőendő kötetét is Nagyságod írói részvétellel díszesíteni méltóztassék. [...]”

2. Pest, 1831. február 6.

„[...] elővettem Nagyságod jegyzéseit; s amit ez óráig írhattam, íme küldöm Nagyságodnak a mai postával. [...] Én is mondom: tettem, amennyit tehettem. – Méltóztatik Nagyságod írásomból kilátni, hogy bizony sietve van írva. – Papirost vettem elő, s írtam amit tudok, tudnom kell, mert magyar Prókátor létemre a törvénytudás mesterségem volna. – Talán soknak is fog Méltóságod előtt látszani amit összefirkáltam: – hanem Nagyságod kérdései is olylly temérdekék ám, hogy az egész magyar-törvényt elmemben fel kell dúlnom, hogy reájok felelhessenek. Inkább akarok többet mondani el, mintsem rövidség által akár homályos, akár épen érthetetlen legyek. – Mind e mellett is pedig attól félek, hogy noha a tárgyakat csak per apices érdekledtem, unalmas is levék. – A dolog nagyon száraz és silány Méltóságos uram! én szebbé, mulattatóbbá nem tudom tenni. – Arról felelek, hogy amit leírtam (pedig el sem olvastam a leírtat, mert nincs rá időm) megállanak, akárki vizsgálja. – Lehet, hogy imitt-amott talán valamit elfelejtettem: de mondom, ha bővebben írhattam volna, az sem maradt volna el. A fő vonások, – s mint Helmecezy mondaná a vázlat, bizonyosan megvan. – Néhol a tárgytól úgy látszik, eltértem: de ha mondtam így a mi épen ahoz a tárgyhoz nem tartozik, – tartozik az egészre nagyobb világosságul, s így csak a helye van elvéve. – Aztán, széles kietlen egy tenger ám az a magyar polgári-törvény Gebieth-je: mi csuda, ha egész egyenességgel nem (meheti) rajta keresztül? – De az illyeseket a méltóságos Báro, éles és mély belátása szerint a magok helyeikre fogja alkalmaztatni – illesztetni; most alázatos kérésem csak az, méltóztassék Nagyságod engem arról egy két szóval minél előbb tudósítani: meg van e Nagyságodnak Balásházy munkája az Adóról? – mert noha abban elég gyenge rész találtatik, még is az, amit az Adónak mostani mód szerinti beszédéséről mond, helyes és igaz, saját tapasztalásom szerint is. – Ezen kérdésére tehát Nagyságodnak különösen nem fogok felelni, mert a mondott munkácskában olvasható. Ha az nem volna meg Nagyságodnak, innen küldeném meg NKárolyon által.

[A levél végén:]

(a jövő postával, ha csak lehet, a folytatást küldöm.)”

3. Pest, 1832. március 9.

„Hatször is hozzá írtam én már az igazításhoz, vagyis átnézéshez, s mindég, és mindég félbeszakasztattam: de szentül ígérem, hogy el fogok zárközni s estvéli időmet is arra fordítom.

[...]

Az ötödfél órai olvasásra? – Kérem az Istenért Nagyságodat, méltóztassék attól dispensálni, s számomra semmi olvasást nem szabni, legalább míg legsürgősb dolgaimat végzem.”

4. Pest, 1832. április 4.

„Az előbbi kézirat-szakaszból nálam maradt 4 ív itt megyen. Hízelkedés nélkül mondhatom, hogy kivált ezt igen nagy gyönyörűséggel olvastam, mert sok helyütt élet, s élethől igazsággal felfogott scénák festetnek; de azért még is méltóztassék kezem szennyének megbocsátani. – Minthogy Nagyságod eddig nem mindenen ellenkezék nyelvbeli tekintetemenek, úgy hiszem, itt sem fog egészen kárhoztatni. – És meg kell jegyezmem, hogy a valókat nem mindenütt öldöstem el.

A még nálam lévő átnézem legelső tagultabb óráimban.”

kedés, pénz s hitel hiányát”, melyekben tételeinek igazolásához, illetve az ellen-
vetések megcáfolásához a magyar jogból vett érveket akart felsorakoztatni. Mind-
ez egybecseng azzal a feltételezésünkkel, hogy a Helmecczynek adott anyag mint-
egy kétharmadát teheti ki az egész műnek.

A fenti levélnek különös jelentőséget ad, hogy Bártfay fölhívja Wesselényi fi-
gyelmét Balásházy János *Az Adó és még Valami* című művére (Pest, 1830). A *Bali-
télétekről* joggal legismertebb része A, B és C úr előadása a parasztság helyzetéről,
amelyet egy úr közbeszólásai és Wesselényi rövid kommentárjai szakítanak meg.
Ennek előképét Balásházy művének *Valamijében*⁶ találjuk, amelyben Balásházy,
éppen befejezván az adóról írott értekezését, N. barátja kíséretében a Duna-partra
megy, hogy kiszellőztesse a fejét, amikor hozzá lép G. úr, aki megbírálja *Tanácsol-
atok...* című művének alapvető állításait. Balásházy így teremt magának alkalmat
arra, hogy vélekedését az érintett tárgyakban újra kifejtse. A vitába „egy ember”
és Balásházy barátja, N. is beleelegyedik. Wesselényi egy kicsit másra alkalmazza
a Balásházytól ellesett módszert: amellet, hogy a parasztság helyzetéről kifejti
nézeteit, arra is felhasználja a fiktív személyek szerepeltetését, hogy elleplezze
saját véleményét és olyan megállapításokat is megtehessen, amelyeket saját véle-
ményeként taktikai okokból nem tartott célszerűnek elmondani.

Balásházy könyve Wesselényinek szinte biztosan megvolt. Erre abból követke-
zethetünk, hogy a téma Bártfay későbbi leveleiben nem fordul többször elő, ami
jelzi, hogy Wesselényi válaszában közölhette: a kérdéses mű megvan könyv-
tárában. Azt szinte biztosra vehetjük, hogy ebből az időszakból (1831. február 6.
és március 16. között) minden Bártfay-levél fennmaradt, hiszen a levelek gyak-
orlatilag postafordultával íródtak. Feltehetően azért kért mégis tanácsot Bártfaytól,
mert Balásházy műve nem adott megnyugtató választ kérdéseire.

Bártfay pár héttel későbbi, 1831. február 17-i levelében amiatt mentegetőzik,
hogy még nem küldte el „lapjait”, mert félt, hogy esetleg a levél elvész, s másolata
nincs róluk. Jelzi, hogy sokat írt („nagyon vastag benne a levél”), és még van is
mit „leirogatnia”.

Az 1831. március 16-i és április 20-i levelek kifogásai arra utalnak, hogy Wes-
selényi kérdéseire nem volt elég csak „papírt elővennie”, s nem csak „elméjében
kellett feldúlnia az egész magyar-törvényt”, ahogy nem kis nagyképűséggel írta
még február 6-i levelében.

A szóban forgó levelekből Wesselényi erőteljes, Bártfaynak címzett sürgetéseire
következtethetünk, aki az idővel és barátjával, Széchenyivel versenyt futó meg-
bírójától elnézést kér késlekedéséért (az 1831. március 16-i levélben), s jelzi,
hogy talán rövidesen módjában lesz Nagykarolyba utazni s Wesselényivel talál-
kozni; kifejti, hogy azért nem tudott még minden kérdésre válaszolni, mert ren-
geteg egyéb dolga is van (Bártfaynak a Károlyi György mellett vállalt titkári
állás valóban sok idejét vette igénybe) és nyolc napig beteg is volt. Az 1831. április
20-i levelében Bártfay megint csak más irányú elfoglaltságára hivatkozik, majd
ezt írja: „... nem igen nagy kilátással kecsegtet, hogy a hátralévő kérdésekre felel-
jek. Május előtt bizony nem felelhetek.”

⁶ BALÁSHÁZY János, *Az Adó és még Valami*, Pest, 1830, 56–83.

⁷ BALÁSHÁZY János, *Tanácsolatok a Magyarországi Mezei gazdák számára. Magokban foglalván azon
akadályokat, mellyek a gazdaságos szorgalomnak sebesebb kifejtődését hátra tartóztatják, s azon módokat,
mellyeknél fogva ezen akadályokon segíteni lehetne sat.*, Sáros-Patak, 1829.

Bárfay 1832-es és 1833-as, már a kész műre vonatkozó levelei, a *Balítéletekről* végleges szövegének kialakulásához jelentős adalékokkal szolgálnak. Ezekből tudjuk meg, hogy Wesselényi a kéziratot Bárfayval átnézte, „lektoráltatta”. Az 1831. április 20. és 1832. március 9. közötti időből nem maradt fenn levél. Ezért új levéltári anyag előkerüléséig a *Balítéletekről* elkészülésének pontos idejét nem tudjuk meghatározni. A legvalószínűbbnek az látszik, hogy Wesselényi 1831 nyarán fejezte be művét, feltéve, hogy Bárfay valóban elküldte májusra a kért anyagot, amit szinte bizonyosra vehetünk. Összel már Wesselényi idejének nagy részét a közvetlen politikai feladatok foglalták el, elsősorban országgyűlési beszédeit kellett megírnia, tehát ekkor már nem lehetett ideje művén dolgozni.

Bárfay levelei közül különösen becses az 1832. április 4-i, melynek kapcsán felmerül, hogy a *Balítéletekről* mennyire tükrözi Wesselényi egyéni stílusát. Mivel a műnek sem összvege, sem a Bárfay által javított példánya nem ismert, nem tudhatjuk pontosan, hogy Wesselényi mennyire vette figyelembe a literátorkodó „magyar prókátor” igazításait. Bárfay állításából („minthogy Nagyságod eddig nem mindenben ellenkezék nyelvbeli tekintetemenk, úgy hiszem, itt sem fog egészen kárhóztatni”) arra következtethetünk, hogy Wesselényi fenntartotta magának a végső forma megválasztásának jogát, s mivel beszédei, levelei, olykor Naplója s egyéb írásai is – melyeket nem fésült át Bárfay – hasonló, felismerhetően Wesselényire és csak rá jellemző stílusban íródtak, határozottan állíthatjuk, hogy Bárfay – még ha javasolt is jelentős változtatásokat – lényegesen nem befolyásolta a *Balítéletekről* stílusát. 1832. április 4-i levelének megjegyzése – „a valókat nem mindenütt öldöstem el” – arra enged következtetni, hogy – legalábbis ebben a tekintetben – Wesselényi figyelmen kívül hagyta Bárfay javításait. Bizonyosra vehetjük, hogy a levelében említett négy ívben *A hon elleni előítéletek* benne foglaltatnak, mert leginkább erre illik rá Bárfay jellemzése („...sok helyütt élet s életből igazsággal felfogott scenák festetnek...”), s mert ebben a részben találkozunk a műben legtöbbször a diszkriminált „való” szóval. Mégpedig olyan gyakorisággal, hogy fel kell tételeznünk: Wesselényi ragaszkodott nem túlságosan szerencsés szóhasználatához, amellyel a komoly, emelkedett témákat nevezte meg, mint nemzetiség, haza, kötelesség, jussok (vö. *Balítéletekről*, 133). Emellett szól még az is, hogy nem vezet be a „való” helyettesítésére más kifejezést.

Wesselényi íróra jellemző tudatossággal ragaszkodott művei végleges megformálásához. Ezt a *Mese az indulatokról* című művének Bajza leiratában ránk maradt változata is bizonyítja, amelyben Wesselényi több helyen felülbírálja Bajza javítását.

Hogy mennyire fontosnak tartotta Wesselényi jogi kérdésekben a pontosságot, és milyen jelentőséget tulajdonított a jogtörténeti dokumentumok összegyűjtésének, jól példázza, hogy Bárfay mellett intenzív kapcsolatban állt a kolozsvári jogász professzorral, Tunyogi Csapó Józseffel is, akinek számos levele tanúskodik erről.⁸ Közülük az 1830. november 18-i jelzi, hogy Wesselényi bizonyos előmunkálatok elvégzésével bízta meg őt: „Azért halasztom ekkorra (vagyis december 27-re) kimenetelemet, hogy gyönyörűbb, és hasznosabb lehessen időtöltésünk,

⁸ Tunyogi Csapó József levelei Wesselényi Miklóshoz: OL 8769. A fontosabb levelek: Kolozsvár, 1830. november 18.; Kolozsvár, 1831. január 11.; Kolozsvár, 1831. január 14.; Kolozsvár, 1831. január 18.; Kolozsvár, 1831. június 27.; Kolozsvár, 1831. november 10.; Kolozsvár, 1831. december 5.

mert addig is ennek eszközeivel munkálodom." A Naplóból tudjuk, hogy Wesselényi december 9-én és 21-én is írt neki, s ekkor újabb feladatokkal láthatta el. Tunyogi december 28-án ebédre érkezett meg, s a következő napokon ezek olvashatók a Naplóban:

„29 egész nap Tunyogival dolg.
30 egész nap Tunyogival dolg 14 órát
31 Tival dolg
1831 jan. 1 T~ dolg. egész nap
2 r. jókor irt. T-val dolg.
3 r. jókor irás Tunyogi el”

A szekénderékre való jogi irománnyal érkező jogtudorral bizonytalannal nemcsak a *Balítéletekről* törvényeinkhez kapcsolódó vonatkozásait tárgyalta meg, hanem a sürgető szatmári követjelentésről és több készülő beszédének jogi részletkérdéseiről is konzultálhatott. Kapcsolatuk rendszerességére több naplóbejegyzés is utal. Wesselényi kolozsvári tartózkodásai során rendszeresen találkozott Tunyogival, általában többször is, hozzá írott levelei azonban nem ismertek, ezért nem tisztázható egyértelműen, milyen munkálatokba vonta be őt. Tunyogi 1831. január 11-e és december 5-e közötti leveleiből sokirányú kapcsolat képe bontakozik ki. A levelek tükrében Wesselényi főként országgyűlési dokumentumok beszerzéséhez vette igénybe a nagy kéziratos gyűjteményéről is ismert jogtudóst. Az 1831. január 11-i levél a következő megbízások teljesítéséről számol be:

„Iször Az írásbeli országos jegyző könyvek le írását, Nagyságod számára kialakítottam ... ma az 1741 ieknek írásához, hozzá kezdett az író.

2szor az Erdélyi Deputatiók munkáit, kissebbet, nagyobbbat együvé számlálva 30 darabokban meg szereztem Nagyságod számára ... négyet meg kapni nem lehetett, erre vagy ezután rá akadunk, vagy le íratjuk.

3szor Meg vettem az 1811beli Jegyző könyvet is, békötéssel együtt 20 Forintba fog kerülni ... és így az általam által vett 50 Forintokból meg maradván 10 Forint, ez részszerént a békötendőök békötésére, részszerént az Irónak is, egy kis előpénzre fog szolgálni.”

Az 1831. január 14-i levelében – maga is látja, hogy nem kielégítő – választ próbál adni a katonaállítás és -fogdosás korábbi helyzetéről, de csak két, ezt tárgyaló citátumot talál – egyet az 1741-es, egyet az 1810–11-es országgyűlési jegyzőkönyvből; a kérdésről Wesselényi 1831 májusában tartott beszédet Décsen.

A január 18-i levélben Tunyogi több lemásolt országgyűlési anyagot küld Wesselényinek, s jelzi, rövidesen újabb nagyobb (mintegy 20 ívnyi már kész is van) mennyiséget fog küldeni az „írásbeli Jegyző könyvről”.

Az 1831. január 27-i levélben arról tudósít Tunyogi, hogy „a Partiumról való kidolgozását Nagyságodnak, itten bizonyos kútfőre akadván, pótoltam, és e szerént le íratva, küldöm Nagyságodnak.”

A többi Tunyogi-levélben sincs egyértelmű utalás arra, hogy Wesselényi bevonta volna a jogtudóst a *Balítéletekről* egyes fejezetei jogi érvekkel való megtámogatásának munkálataiba, ám olyan átfogó együttműködésre utalnak a levelek, hogy szinte bizonyosra vehetjük: a *Balítéletekről* jogi érvrendszerének kidolgozásában Bártfay László mellett Tunyogi Csapó József is jelentős részt vállalt. Wesselényinek az a szándéka egyértelműen körvonalazódik, hogy rendelkezésére álljon a korábbi országgyűlések anyaga, s ennek összegyűjtésével Tunyogit bízta meg, aki több személyt is dolgoztatott. Törekvéseiből egyértelműen kitetszik: Wesselényi-

nek szándékában állt, hogy megismerje a magyar jogrendszer egészét és ehhez részben Tunyogi anyagát másoltatta le.⁹

Ennek a gyűjtési szándéknak újabb bizonyítékára bukkantam Laskay Lajosnak 1831. február 2-i Wesselényihez írott levelében,¹⁰ aki felsorolja a birtokában lévő kéziratokat: „1551-től 1699-ig való Diaetalis Articulusok, az 1737ik esztendő – valamint 1750-től 1757-ig volt Diaeták protocollumai.” Laskay felajánlja, hogy ha ezek közül valamelyikre Wesselényinek szüksége volna, azt megküldi. Wesselényi feltehetően elsősorban a katonai állítással kapcsolatban fordulhatott hozzá anyagért, mert Laskay kitér levelében Mária Terézia rescriptumainak az erdélyi katonasággal foglalkozó részleteire.

A *Balítéletekről* keletkezésének történetét azért nem követem tovább, mert erről maga Wesselényi tudósít részletesen a *Balítéletekről Értesítő* című, a műhöz csatolt fejezetében, s ennek alapján Trócsányi Zsolt is ismerteti a kézirat viharos sorsának 1832 utáni alakulását.¹¹

Dávid Gábor Csaba

⁹ Vö.: „...Írj Kolozsvárra Tunyoginak, kinek Erdély Diplomaticájára nézve gazdag gyűjteménye van, s ez a derék ifjú, nekem barátom.” Döbrentei Gábor levele Kazinczy Ferenchez. KAZINCZY Ferenc *Levelezése*, kiad. VÁCZY János, XV, Bp., 1905, 474.

¹⁰ Laskay Lajos levele Wesselényi Miklóshoz, 1831. február 20. OL 8605.

¹¹ *Wesselényi Miklós*, 150–153.